

είναι καθαρά. Ἐσὺ μὰς τὰ ξεχώρισε. Ἐμεῖς οἱ δημοτικιστᾶδες — οἱ Ψυχαριστῆς καθὼς τοῦ λόγου σου πεισματῶνεις νὰ μὰς ὀνοματίσεις — εἴμαστε οἱ ἔθνη, ἐκεῖνοι δηλαδὴ πὺ θένε ριζικὸ ξαναγεννημὸ κ' ἥρωικὸ μεγάλωμα τοῦ ἔθνους. Ἐσεῖς οἱ μισοὶ κ' οἱ καθαρευουσιάνοι εἰστέ οἱ Ἑλλαδικοί, οἱ μικροζωῖτες, οἱ συντηρητικοὶ δασκαλοφοβούμενοι, οἱ ἀντιπρόσωποι κ' ἱεροφάντες κάθε μικρούλικου, κάθε στενοκέφαλης λογικῆς, κάθε χουζουριάς, νύστας καὶ καμαρωμένης ἀτολμίας. Σοῦ χρωστοῦμε χάρη πὺ μὰς τὸ ξεδιάλυσες αὐτὸ ἔτσι χτυπητὰ καὶ ξάστερα. Ἐμεῖς τώρα ξέριουμε πιά γιατί μένετε μουνδιασμένοι καὶ τρεμουλιαστοί, κ' ἐσεῖς πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὶά ἔχετε τὴν καλοσύνη ν' ἀναγνωρίζετε πὺς τὸ φῶς καὶ τὸν ἀγέρα τῆς υἰείας ἐμεῖς τότε φέρνουμε ἀπὸ τὴν ἀγρισύνη τοῦ βουνοῦ. Νὰ μὰς τὸ λῆς αὐτὸ συχνά, ὅσο μπορεῖς πῖο συχνά, γιὰ νὰ τ' ἀκούσουν πολλοὶ καὶ νὰ τὸ συλλογιστοῦνε καὶ νὰ κρίνουν.

Καὶ ἓνα ἄλλο ἀκόμα θὰ σοῦ πῶ, φίλε κ. Ξενόπουλε. Προφητεύεις πὺς ἡ μισὴ γλῶσσα θὰ θαματούργησει. Πιθανώτατο. Σκεδὸν ὅλα τὰ θάματα τὰ κάναν οἱ ψευτοπροφήτες. Ὅμως ἓνα πρέπει νὰ παραδεχτεῖς — πὺς δίχως τὸν Ψυχαρισμὸ μήτε ἡ μισὴ γλῶσσα δὲ θὰ μπορούσε σήμερα νὰ σταθεῖ. Εἶναι τὸ πρῶτο ξάπλωμα τῆς δημοτικῆς. Εἶχε τότες λέρες νὰ ξαπλύνει ἡ δημοτικὴ πὺ ἀδύνατο νὰ μὴ θόλωνε στὴν ἀρχὴ Ἀὔριο μεθαῦριο τὰ νερά θὰ κατασταλάξουν καὶ θὰ κατακαθίσουν οἱ λάσπες τῆς πολεμικῆς καὶ θὰ λαγαριστοῦν οἱ μεταβατικὲς θολάδες. Κ' ἴσως πῖο γλήγορα ἀπ' ὅτι τὸ νομίζουν οἱ περισσότεροι.

Λυποῦμαι, φίλε κ. Ξενόπουλε, πὺ ἀναγκάστηκα νὰ σοῦ μιλήσω μὲ τόση ὀδυνητικὴ εἰλικρίνεια. Καθὼς σοῦ ξήγησα καὶ στὴν ἀρχὴ δὲν εἶναι ἀτομικὲς γνώμες γιὰ ὀρισμένα πρόσωπα ἢ βιβλία πὺ μὲ κάνανε νὰ βγῶ στὸ ἀλῶνι. Εἶναι ἡ ἀντίληψη τῆς ἐθνικῆς ζωῆς πὺ μὰς παρουσιάσες καὶ πὺ φοβοῦμαι ὅτι σ' ἀρκετοὺς ἄλλους εἶναι γνώριμη καὶ βολικὴ, εἶναι ἡ ἀπρόσωπη αὐτὴ ἀντίληψη πὺ μ' ἔφερε νὰ σοῦ θυμίσω πὺς τὸ ἔθνος δὲν εἶναι τόσο ψόφιο πὺ τὸ φαντάζονται μερικοὶ — καὶ πὺς ἀλήθεια ἔτσι νὰ εἶτανε πάλι χρέος στέκεται κάθε ἀνθρώπου δυνατοῦ καὶ γενναϊοκαρδίου νὰ πολεμᾷ ὡς τὸ τέλος γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ἀδιαφορώντας περιφρονητικὰ ἂν τὰ πράματα τὰ σημερινὰ κ' οἱ τριγύρω μοιρολάτρες ἂν ἄνθρωποι τότε δικαιολογοῦν ἢ ὄχι. Καὶ θὰ σεβόμουναι τὸν ἀνθρώπο πὺ θὰ μὸυ ἔλεγε — ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ-

ρωας καὶ μὴ μὲ τυραννᾷς μὲ ἀψηλὲς ἰδέες. Ὅμως ἀγαναχτῶ σὰ βλέπω νὰ χτίζονται θεωρίες ἐπίτηδες γιὰ ν' ἀποσκεπάσουνε τὴν ἀδράνεια καὶ ν' ἀθωώσουνε τὴν λειποψυχία.

Βιέννα 26.5.08.

ΠΕΤΡΟΣ ΒΛΑΣΤΟΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΟΥΛΙΟΥ...

Τοῦ Μ. Ἀγγέλη

Μέσα στὸ γραφεῖο εἴμαστε δύο: Ἐγὼ κ' ἐκεῖνος — Ἐγὼ σκλάβος... κείνος ἀφέντης...

Ἐνα πουλὶ πὺ ἀφῖσε τίς ἐρημιές του (ποῖος ξέρει γιατί) κελαιδεῖ τώρα κάμποσο καιρὸ κάθε μέρα κάτω στὸ μικρὸ κῆπο τοῦ σπιτιοῦ.

— Ἴσως νὰ ἦρθε μὲ τὸ κελαιδεῖσμά του νὰ κάνει συντροφιά στ' ἄλλο σκλαβωμένο πουλὶ....

Ὁ σκλάβος... γράφει κὶ ἀκούει τὸ τραγοῦδι τοῦ μικροῦ πουλιοῦ μὰ ὁ ἀφέντης... δὲν τοῦ μένει καιρὸς νὰ τᾶκούσει... Μὰ κὶ ἂν θέλει μπορεῖ νὰ τᾶκούσει; — Μπᾶ πὺ μπορεῖ νὰ τᾶκούσει... ἂν μπορούσε θὰ τᾶκούε καὶ κάτι θᾶλεγε στὸ σκλάβο του... γι' αὐτό. Πόσες φορές κείνος δὲ σταματᾷ νὰ γράφει, κὶ ἀφίνει τὴν ψυχὴ του νὰ φεύγει μαζὺ μὲ τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ.

Μὰ μήπως κὶ αὐτὸς ἓνα πουλὶ... δὲν εἶναι πιασμένο στὸ κλουβί... Ὅσο ὅμως κὶ ἂν πιαστῆ τὸ πουλὶ κὶ ὅσο κὶ ἂν κλειστῆ στὸ κλουβί του... πάντα δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει παρὰ μὲ πόνο θυμᾶται τίς ἐρημιές του... τίς γαλάζιες πευκοσκεπασμένες βουνοκορφές πὺ κὶ αὐτὲς κλέβουνε μὲς τ' ὀλόλαμπρο φῶς τοῦ ἡλίου τὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦρανοῦ. Θυμᾶται τὰ κρυστάλλινα νερά τῶν ποταμῶν, πούλουζε τὰ φτερά του, τὸν καθάριο ἀέρα, τὸν καταγάλανο οὐρανὸ. Ὡ! αὐτὸνε τὸν οὐρανὸ πόσες φορές πετώντας ψηλά δὲν προσπαθοῦσε, ὅταν εἶτανε ἐλεύθερο... νὰ τὸν φιλήσει.

Καὶ τὸ πουλὶ κελαιδεῖ κάτω στὸν κῆπο τᾶκούει μόνον ὁ σκλάβος... καὶ μαζὺ μὲ τὸ τραγοῦδι αὐτοῦ ἰνώνεται καὶ τὸ τραγοῦδι πὺ πάντα ψέλνουνε οἱ πόθοι τῆς μεθυσιμένης του ψυχῆς....

*

Κάθουμαι στὸ τραπέζι μου μπροστὰ καὶ κάνω πὺς γράφω. Αὐτὸ γίνεται κάθε μέρα, εἴτε τὸ πουλὶ ἀκούγεται νὰ κελαιδεῖ, εἴτε κάποιος σύννεφο περνᾷ

μπρὸς ἀπ' τὸ παράθυρο τῆς φυλακῆς μου... καὶ μὲ κοιτάζει σιγαλὰ σὰ φεύγει, μὰ τώρα πὺ ἀκούω πάλι τὸ κελαιδεῖσμά τοῦ πουλιοῦ, πὺ νὰ συμαζέψω τὴν ψυχὴ μου, πὺ τριγυρνᾷ στὶς ἐρημιές του, τὴν ἔχει μεθύσει τὸ τραγοῦδι του καὶ τὰ μάτια μου σιγοκλειοῦνε ἀπ' τοὺς πόθους πὺ τὴν πνίγουν... Ὡ! πόσες φορές ψυχὴ μου ἐπάνω στὸ μεθύσι σου δὲ θέλησα νὰ φῆσω τὴ σκλαβιά σου καὶ νὰ τρέξουμε μαζὶ στοὺς κόσμους σου... στὶς ἐρημιές σου μὲς τὰ βράδια πὺ φωτίζει ἓνα χλωμὸ φεγγάρι: μὰ ἐγὼ εἶμαι στὸ κλουβί... κλεισμένος: τί κάθουμαι καὶ λέγω.

Καὶ τὸ πουλὶ κελαιδεῖ ἀκόμα κάτω στὸν κῆπο τᾶκούει μόνον ὁ σκλάβος... Ὁ ἥλιος... θὰ βασιλέψει κάποια μέρα ποῖος ξέρει πότε καὶ τὸ πουλὶ... θὰ πάει νὰ κουνιάσει... κὶ ὁ σκλάβος... δὲ θὰ τᾶκούει πιά ποτὲ μὰ ποτὲ.

Μ' ἀκόμα τὸ πουλὶ κελαιδεῖ κάτω στὸν κῆπο τὸ ἀκούω μόνον Ἐγὼ.

20 τοῦ Μάρτη 1907.

Γ. ΓΡΑΝΑΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΤΟΥ ΚΟΝΕΜΕΝΟΥ

Ἀγκαλιὰ κ' ἐκλείσει χρόνος πὺ πέθανε ὁ μεγάλος μας Κονεμένος, ὡς τόσο πιστεύω πὺ πρέπει νὰ πῶ κάτι πράματα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατό του, πὺ ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶναι γνωστὰ στὸν πολὺ κόσμον, γιὰ τὴν ἀνδιὰφερονε ὅσα γράφονται γιὰ τὴ ζωὴ τῶ μεγάλων ἀνθρώπων.

Κὶ ἀκόμα περισσότερο δὲν πρέπει νὰ χαθοῦνε καὶ ν' ἀληθμονηθοῦνε ὅσα ἔτυχε νὰ μάθῃ κανένας γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ παράξενου αὐτοῦ σοφοῦ, πὺ ἔζησε ἀπομονωμένος κὶ ἀγνωστος στὸν κόσμον ἴσαμε τὸ θάνατό του.

**

Ὅταν, ἐξαστενισμένος πιά ἀπὸ τίς θερμῆς, ἐβλεπε μπρὸς του τὸ θάνατο ὁ σοφὸς μας Κονεμένος: ἔβραζε ἓνα φίλο του καὶ τοῦ ἔπε νὰ τηλεγραφήσῃ τοῦ γιοῦ του πὺ ἔμεινε στὴν Πρέβεζα νὰ ῥθῆ γιὰ τὴν εἶναι σὰ τελευταῖα του. Ὁ φίλος του ἀμέσως τηλεγράφησε στὸ γιό του. Μὰ πρὶν ὁ γιός του προφτάσῃ νὰ φτάσῃ στὴν Κέρκυρα, τὴν ἄλλη νύχτα ὁ Κονεμένος πέθανε.

**

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΞΕΓΥΜΝΩΜΑΤΑ^{*)}

§ 14

Τὰ στερνὰ μαῦρα χρόνια.

Εἶδαμε ἀπὸ τὰ παραπάνω πὺς ἓνα εἶδος ἐθνικῆ συνείδηση καὶ φιλοτιμία ἔβραζε τώρα στὴν ῥωμαλικὴ ψυχὴ, μέρος ἐξαιτίας τοῦ γενικοῦ ξαναγεννημοῦ, μάλιστα κατόπι ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, μέρος ἐπειδὴ καὶ μόνον τοῦ ὅσο πῆγαινε ξεχειλίσει τὸ μῖσος τῆς ἀνυπόφερτης ἐκείνης τυραννίας. Ὁ ἀληθινὸς ὅμως κὶ ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ μαζευτοῦνε οἱ καρποὶ τοῦ ξαναγεννημοῦ μὰς ἐκείνου δὲν εἶχε βρεθῆ ἀκόμα. Παρὰ ἔτρεχε τὸ ἔθνος πὺ ἔδω πὺ ἐκεῖ, ἀκολουθώντας σὰ τυφλὰ μεγάλους, μὰ ἀσύστατους, ἀσύνεργους, καὶ κάποτε ἀσυνείδητους

*) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθ. 281.

ἀρχηγούς: κ' ἔτσι βρέθηκε πολλές φορές, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ καλονοιώθῃ, χωμένο σὲ ἀγῶνες ληστικῶν καὶ πειρατικῶν, ἐκεῖ πὺ λαχταροῦσε ἓνα καὶ μόνον πρᾶμα, τὴ λευτεριά του. Ἡ ὥρα τῆς συνέργειας ὁμῶς δὲν ἀργοῦσε, καὶ πρέπει ἔδω, μὰ καὶ παρὸς σιάστηκε ἀφορμὴ, νὰ τὸ μολογήσουμε πὺς τίποτις δὲ συντέλεσε τόσο νὰ ἔρθῃ ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀλλαγὴ τῆς ἐθνικῆς μας πολιτικῆς, ὅσο ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἔργο δύο τριῶν ἀσήμετων ἀνθρώπων, πὺ μὴτ' ἴδιοι τους δὲν ὀνειρευόντανε τί μεγάλα ἀποτελέσματα ἔκρυβε μέσα τῆς ἡ κάπως ἀγυρτικὴ ἐκείνη ἰδέα τῶν πρώτων ἐταίρων, νὰ πιάσουνε δηλαδὴ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτὴ του ἀδυναμία, τὴν ἐλπίδα του ἀπὸ ξένες βοήθειες, νὰ τὸ ἐρεθίσουνε μὲ ἀόρατους ἀρχηγούς, καὶ νὰ τὸ χαντακώσουνε σὲ βαθμὸ πὺ νὰ μὴν μπορῆ πιά νὰ βγῆ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, παρὰ νὰ συνεργήσῃ καὶ νὰ πολεμήσῃ θέλει δὲ θέλει.

Πρὶν ὅμως ἔρθουμε σ' αὐτὰ, καὶ σ' ἄλλα παρόμοια ζητήματα, ἄς ρίξουμε ματιὰ σὰ μερικὰ μαῦρα χρόνια πὺ μὰς μένουνε ἀκόμα.

Τὰ δέκα δώδεκα χρόνια πὺ περάσανε ὕστερ' ἀπὸ τοῦ Βλαχάβα τὸ δράμα στὴν Ἀλήδικη περιφέρειαν, δὲ μὰς δίνουνε θροφή γιὰ νέους στοχασμούς καὶ γιὰ νέες ἐρμηνείες τοῦ ἐθνικοῦ χαραχτήρα. Μὰ

μήτε τῆς Τουρκίας τὰ ἱστορικὰ δὲ μὰς φέρνουνε σὲ τίποτα συμπεράσματα μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας. Τὰ γοργοπερνοῦμε ὅλα λοιπὸν, καθὼς εἶπαμε, πρὶν νὰ κατασταλάξουμε στὴν πῖο γενικώτερη μελέτη τῶν ἐθνικῶν μας στοιχείων τίς παραμονές τοῦ μεγάλου ἀγῶνα. Καὶ πρῶτο γιὰ τὴν Τουρκίαν. Αὐτὴ τὰ εἶχε ἀκόμα μὲ τοὺς Ρούσους, καὶ μόλις σὰ 1812 ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψῃ τὴ Σουθίκη τοῦ Βουκουρεστιοῦ. Ἐνας ὅρος τῆς Σουθίκης ἐκείνης εἶτανε καὶ τὰ κοινοτικὰ τὰ προνόμια τῶ νησιῶν τοῦ Αἰγαίου. Κέρδος βέβαια πάντα γιὰ τὰ νησιά. Ὅταν ὅμως συλλογιστοῦμε πὺς ὅλη ἡ ναυτιλία τῆς Μαύρης καὶ Ἀσπρῆς θάλασσας βρισκότανε τότες σὰ νησιωτῶ μὰς τὰ χέρια, τὸ κέρδος βγαίνει μεγαλῆτερο γιὰ τὰ ἔμπορια τῆς Ρουσίας παρὰ γιὰ τὴν πρόδεση τῶ νησιῶν μὰς. Κὶ αὐτὰ ὅμως θὰ τὰ ξαναγγίξουμε στὸ Τέταρτο Μέρος. Ὅστε ἄς ἔρθουμε σὲ ἄλλο, τὸ σοβαρότερο γιὰ τὰ μὰς ἐντικείμενο, στὶς στερνὲς δηλαδὴ πράξεις τῆς Ἀληπασάδικης Τραγωδίας.

Ἀφοῦ τοὺς δάμασε καὶ τοὺς ἔκαμε τοῦ χεραιοῦ του ὄλους ἀπὸ Μοριά ὡς Ἀρβανιτιὰ, ἀρχίζε κ' ἐβλεπε πιά ὁ Ἀλῆς τὸνειρό του νὰ βγαίνει, νὰ στεριώνεται τὸ Κράτος πὺ πολεμοῦσε τόσοσους χρόνους ὅπως ὅπως νὰ σκαρώσῃ. Τᾶβλεπε καὶ τὰ ὑποψία-